

30 jaar JaDaland

1-6-2019

Wat is JaDaland?

JaDaland bestaat nu 30 jaar. Ik moet toegeven dat ik pas de tweede helft ervan heb meegemaakt. (Zoals men kan horen, ben ik geen Nederlander, maar is mijn Nederland wel ook een JaDaland, namelijk een land van plekken zoals deze hier, of WORM en De Player in Rotterdam en Extrapool in Nijmegen die mijn met Jan en Danielle gedeelde huiskamers waren en zijn. Daarom geef ik deze lezing in krom Nederlands, zonder revisies van mijn manuscript door een moedertaalspreker.)

De vraag wat JaDaland is wil ik graag vanuit vier aspecten aanvliezen: locatie of geografie, kunst, muziek en taal.

Geografie

Waar ligt JaDaland, en welke vorm heeft het?

In het verleden hebben kunstenaars vaker eigen landen gesticht: Bekend is misschien de transnationale NSK staat gesticht door Laibach en de Sloveense kunstenaargroep IRWIN wiens paspoort iedereen mag krijgen. Of het creëren van fysieke landen, zoals de poging van George Maciunas in 1969 om een Caribisch ijlant op te kopen en door een kunstenaarcommune beheerd 'Fluxus Island' ervan te maken. (Dit eindigde trouwens met een expeditie waar de deelnemende Fluxus kunstenaars door regen en giftige bomen blind werden en moest worden gered.) Of de kosmische ruimte als utopisch vaderland voor Sun Ra in 'Space Is the Place' waar zwarte mensen onderdrukking ontsnappen.

Anders dan de bovengenoemde heeft JaDaland precies twee inwoners, en geen vaste locatie. Het is een land dat meer in de tijd dan in een bepaalde ruimte lijkt te bestaan. Het is letterlijk een virtueel land, dus een land dat dankzij 'virtus' of vermogen bestaat: van verbeelding, en door een combinatie van overlappen en verschillen tussen Jan en Danielle. Ook gezien het feit dat ze juist *niet* zo nauw samenwerken als andere kunstenaar-echtparen, steeds hun aparte identiteit en zelfs aparte kunst houden. Geografisch is JaDaland dus niet te vatten behalve als psycho-geografie en misschien ook bio-geografie.

Kunst

Laten we het over de kunst hebben. En ik wil vooraf mijn excuses aanbieden dat ik altijd andere kunst als referentie gebruik - maar niet alléén ik denk zo, maar ook Daniëlle en Jan, omdat ze niet alléén makers van kunst zijn, maar het programmeren van andere kunstenaars, over andere kunstenaars schrijven of andere kunstenaars citeren integraal onderdeel is van hun werk. Hun werken, en JaDaland, zijn dus ook altijd sporen (of 'indices', om een term uit de semiotiek te gebruiken). Feitelijk brengt JaDaland dus zich zelf in kaart, het bestaat uit cartografieën.

Één zoon spoor en vertrekpunt, vooral in het "Ja" gedeelte van JaDaland, is Duchamp en de radicale systeemvraag naar kunst die zijn werk honderd jaar geleden stelde en die, in mijn ogen, nog steeds onvoldoende is beantwoord. (Omdat zich de kunstwereld in de tussentijd weer in white cube comfort zones heeft terug getrokken.) Tegelijkertijd zijn er nu twijfels in de kunstgeschiedenis of het eerste spraakmakende multiple van Duchamp, het pissoir "fountain" dat 1917 onder pseudonyme voor een expo werd ingediend, ook feitelijk van Duchamp is, of echter van de "Dada baronesse" Elsa von Freytag-Loringhoven, een in hoogste maten subversieve, onaangepaste, transgressieve persoon die al vroeg industrieel-huishoudelijke producten als kunstobjecten vertoonde. Misschien was het omgekeerd en was Freytag-Loringhoven de conceptualistische en Duchamp, met zijn obsessies, de fantastische en associatieve kunstenaar.

Het verschil van conceptualisme en fantastiek is duidelijk ook een verschil tussen het werk van Ja en het werk van Da. JaDaland zie ik als uitnodiging om dit perspectief om te draaien. Het vertrekpunt van Da zie ik als performatief en feministisch. Daarom mijn excuses als ik nu op een door een man geschetst beeld en verhaal teruggrijp: Het Da-land van JaDaland was voor mij altijd een Wonderland, met Da als Alice. Ik zie Da als voorloper van een uiterst hedendaagse esthetiek die, deels ook met zuidoost-aziatisch-beeldculturele invloeden, 'cuteness' ombuigt en feministisch gebruikt. JaDaland is ook "Spirited Away". Maar even zie ik het Wonderland and de fantastische geesten in Ja-Land en zijn obsessies, bijvoorbeeld van het verzamelen en in de zelfgemaakte machines en apparaturen.

Ik zie het werk van Ja en Da trouwens als door en door seksueel, ook daar waar je het niet vermoed, en noodgedwongen ook als werk waarin verschillende geslachtsidentiteiten en -talen zichzelf uitdrukken.

De titel van deze expo, "Multiple future", vind ik opmerkelijk, niet alleen omdat het op quantum-mechanische science lijkt, maar vanwege zijn Nederlandse vertaling als "meervoudige toekomst". Je zou "multiple" namelijk ook als multiple in de zin van Duchamp en Fluxus kunnen lezen, als een als betaalbare uitgave geproduceerd kunstobject. En hier komen we naar het snijvlak van Ja en Da in JaDaland waar een kunstpraktijk van multiples niet, zoals in de beeldende kunst, de uitzondering is, maar de regel: muziek.

Muziek

Ik begreep door een essay dat al tien jaar geleden over JaDaland werd geschreven dat muziek niet alléén het snijvlak was van de artistieke concepten tussen Ja en Da maar ook de eerste feitelijke

samenwerking, pas in 1999, toen JaDaland al tien jaar bestond.

Er zijn waarschijnlijk geen beeldende kunstenaars in Nederland met een even diepgaande kennis, inzicht van en reflectie op muziek: met name muziek die even hedendaags, speculatief of experimenteel, performatief en conceptueel is, en daarmee simultaan hedendaagse beeldende kunst is. Muziek heeft de beeldende kunst ook geleerd om performance als kunstvorm te begrijpen (Fluxus ontstond uit avantgardemuziek, niet kunst), alledaagse media zoals platen als kunstobjecten te zien, afstand te nemen van de white cubes, gemeenschappelijke ervaringen als kunstpraktijk te begrijpen. Dit manifesteert zich niet alléén in de kwalitatief hoogwaardige muziekproducties en performances van Ja en Da, maar ook in de manier hoe voor Da het programmeren van een muziekpodium (Extrapool) en voor Ja het DJen een kunstpraktijk is.

Mijn aanbeveling is daarom ook: bekijk deze expo niet, maar luister naar haar. En dit is ook mijn aanbeveling voor de bezoekers van JaDaland.

Taal

Ja en Da zijn synoniemen: “da” betekent in de meeste Oosteuropese talen wat “ja” in het Nederlands (en in het Duits) betekent. Er is een theorie dat het dadaïsme tot zijn naam kwam omdat in Zurich, in het Cabaret Voltaire, de twee Roemenen Tristan Tzara en Marcel Janco vaak “da” naar elkaar riepen.

JaDaland is ook een land gemaakt door taal, taal in geluid en beeld overgaat zoals in geluidspoëzie en visuele poëzie.

Ondanks het feit dat ik Heidegger een dubieuze filosoof vind, lijkt me zijn definitie van taal als “het huis van het zijn” wel goed van toepassing op JaDaland. Het is het thuisland van Ja en Da gesticht door taal: een verhaal dat meer is dan fictie, maar ook een grammatica waarmee wij deze expo van Danielle en Jan kunnen lezen.